

Березан Д.В.

Студент I курсу, група ПР-144 юридичного факультету ННІ права і соціальних технологій ЧНТУ

Козинець О.Г., к.і.н., доцент, зав. кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права юридичного факультету ННІ права і соціальних технологій ЧНТУ

ДЖЕРЕЛА АНГЛІЙСЬКОГО ПРАВА

Англосаксонська правова сім'я найбільш поширена у світі правових сімей. Нею охоплюється територія таких держав, як Англія, США, Канада, Австралія, Північна Ірландія, Нова Зеландія та багатьох інших. Майже третя частина населення Земної кулі в цей час живе по принципах, споконвічно закладених у дану правову родину й, особливо, у її ядро – англійське право.

Для англійської правової системи характерним є дуалізм права : Statute Law (право, створене законодавчим шляхом) і Common Law (загальне, звичаєве право, яке містить давні закони, звичаї, прецеденти).

Англосаксонську правову сім'ю найчастіше називають сім'єю загального права [4,с.58]. Common Law склалося із століттями нагромаджуваних судових рішень, які використовуються як прецедент. Звичаєве право у формі судових рішень протягом всієї історії Англії було головним джерелом права. Однак, з XIX ст. починають виникати позитивні риси кодифікації. Слід зазначити, що визнання прецеденту має місце й за межами англійського права. Однак при цьому він не претендує на роль основного джерела права. Останнє властиво лише загальному праву, що створюється суддями при розгляді конкретних справ і вирішенні різних суперечок між людьми. У силу цього загальне право нерідко йменується «суддівським правом» і тим самим виділяється як за назвою, так і по змісту серед інших правових систем.

Найважливішим джерелом англійського права є судовий прецедент. Саме він тривалий час був головною формою вираження і закріплення англійського права. Прецеденти створюються в Англії тільки вищими судовими інстанціями: Палатою лордів, Судовим комітетом Таємної ради, Апеляційним судом і Високим судом. Англійське правило прецеденту гласить: вирішувати так, як було вирішено раніше. Воно має імперативний характер, тобто кожна судова інстанція зобов'язана слідувати прецедентам, виробленим вищестоящим судом, а також створеним нею самою. Французький вчений Р. Давид окреслив судовий прецедент як: «рішення по конкретній справі, яке є обов'язковим для судів тієї чи іншої інстанції при вирішенні аналогічних справ, або служить приблизним зразком тлумачення закону, що не має обов'язкової сили» [3,с.151].

Однією з характерних властивостей судового прецеденту є його здатність швидко пристосовуватися до динамічних змін матеріального світу. Разом з тим, ця гнучкість неможлива без оновлення системи права, без «очищення» від застарілих та суперечливих прецедентів. У традиції загального права, де судовий прецедент відіграє домінуючу роль, існують механізми, які дозволяють судам уникати застосування неефективних прецедентів, які з тих чи інших причин неможливо скасувати.

Слід підкреслити, що важко знайти єдиного правила щодо того, коли саме суди мають застосовувати прецедент, а коли можуть відхилитись від нього. У 1966 році в Палаті лордів (вищій судовій інстанції) лордом Гардінером було сформульовано висновок про те, що «неухильне дотримання прецеденту може призвести до несправедливого вирішення певних справ, а також не виправданого обмеження розвитку права» [5,с.157]. З того часу Палата керується правилом про можливість не дотримуватись прецеденту, коли це буде доречно («when it appears right to do so»), але така можливість офіційно визнана лише за Палатою.

Іншим джерелом англійського права є закон (статут). Він з'явився набагато пізніше прецеденту, але поступово набув важливого значення у правовому регулюванні суспільних відносин. Статут має певний пріоритет перед прецедентом, може скасувати його. Однак це не означає, що прецедент похідний від закону. Своєрідність англійського права полягає в тому, що закон реалізується не самостійно, а через прецеденти, за їх допомогою.

Давнім джерелом англійського права є звичай. Присяжні засідателі, порівняно з професійними суддями, не мали тих знань про норми раніше прийнятих судових рішень, що були необхідні для точної юридичної кваліфікації вчинків. Для них орієнтиром виступали ті традиції, звичаї, норми поведінки, що склалися в Англії й окремих графствах. З урахуванням цих норм і вироблялася загальна думка, позиція присяжних по конкретній справі. Англосаксонська система права, на думку юриста Е. Глассона, заснована насамперед переважно на звичаях і варварському праві [1,с.290].

Чимало питань парламентської процедури, взаємин вищих державних посадових осіб, ритуально – етичні норми поведіння монарха, членів його родини також регулюються за допомогою звичаю.

Особливе місце серед джерел англійського права займає юридична доктрина (наука). Якщо в романо-германській правовій системі вона не є самостійною формою вираження і закріплення юридичних норм (хоча і відіграє в ній значну роль), то в англійському праві деякі літературні джерела мають широке визнання і використовуються при вирішенні конкретних справ. До таких джерел відносяться стародавні посібники із загального права, написані найавторитетнішими англійськими юристами, найчастіше суддями.

Англійське право, створене історично Вестмінстерськими судами (загальне право) і канцлерським судом (право справедливості), є правом судової практики не тільки по своєму походженню. Так як вплив університетів і доктрини в Англії був значно слабкіший, ніж на континенті, а загальний перегляд права ніколи не здійснювався законодавцем у формі кодифікації, англійське право зберегло щодо джерел права і свою структуру, і свої первісні риси. Це – типове прецедентне право (case law), вивчення його джерел слід почати саме з вивчення судової практики. Закон (по-англійськи statute) за традицією грає в англійському праві другорядну роль, обмежуючись лише внесенням коректив або доповнення в право, створене судовою практикою. Це положення, взагалі кажучи, в значною мірою змінилося в наш час. У сьгоднішній Англії закон і підзаконні акти не можуть вважатися другорядними: вони фактично грають таку ж роль, як аналогічні джерела права на Європейському континенті. Однак в силу історичних особливостей ця роль здійснюється в Англії дещо інакше: структура англійського права заважає вважати законодавчу діяльність еквівалентною кодексам законів континентальної Європи. Інші джерела права (звичай, доктрина, розум) відіграють у порівнянні з судовою практикою і законом у сучасному англійському праві другорядну роль. Однак, нехтувати цією роллю не слід: ці джерела також мають значення[1, с.301].

Таким чином, другорядне значення законів і підзаконних нормативних актів в англійському праві зумовлене тим, що вони визнаються джерелом права, як правило, після апробації їх судовою практикою. Також варто зазначити, що основним джерелом англійського права є правовий прецедент (судове рішення, яке є зразком для аналогічних справ, що розглядаються іншими судами), який має казуальний (індивідуалізований) характер. Отже, норма права переважно є «моделлю» конкретного рішення, а не результатом законодавчого абстрагування від окремих випадків. У зв'язку з цим міжнародне право застосовується до англосаксонських правових систем зі значними проблемами, оскільки міжнародне право побудоване подібно до права, яке використовується у правових системах, що входять до романо-германської правової сім'ї, де основним джерелом права є нормативно-правовий акт.

Література

1. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности: Пер. с фр. В.А.Туманова. – М.: Международные отношения, 1997. – 400 с.
2. Аннерс Э. История европейского права – М.: Наука, 1994. – 397 с.
3. Пяткина С. А. О теории источников права в английской юриспруденции // Ученые записки Всесоюзного научно – исследовательского института Советского законодательства. Вып. 19. – М., 1969. –284 с.
4. Скакун О.Ф. Теория государства и права: Учебник. – Харьков: Консум; Университет внутренних дел, 2000. – 704с.
5. Уолкер Р. Английская судебная система / Пер. с англ. Т.В. Апаровой. – М.: Юридическая литература, 1980. – 632 с.